

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการศึกษาสาเหตุ กระบวนการ และปัญหาการนำช้างออกเร่ร่อนของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่ายจังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการเลี้ยงช้างและการนำช้างมาเร่ร่อน โดยมีประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของช้างเร่ร่อน
2. สภาพของการนำช้างมาเร่ร่อน
  - 2.1 สาเหตุการนำช้างออกมาเร่ร่อน
  - 2.2 กระบวนการในการนำช้างออกมาเร่ร่อน
  - 2.3 ปัญหาของการนำช้างออกมาเร่ร่อน
3. กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับช้าง
4. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการนำช้างมาเร่ร่อน
  - 4.1 ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน
  - 4.2 ทฤษฎีวิวัฒนาการและบุคลิกภาพ (Culture and personality)
  - 4.3 ทฤษฎีการย้ายถิ่น
  - 4.4 ทฤษฎีความคาดหวังในรายได้
  - 4.5 ทฤษฎีการตัดสินใจย้ายถิ่นในเชิงจิตวิทยา “ค่านิยม-ความคาดหวัง”
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายของช้างเร่ร่อน

เอมพงษ์ บุญญาบุหงศ์ (2542 : 4) ได้กล่าวว่า ช้างเร่ร่อน หมายถึง ช้างบ้าน หรือช้างเลี้ยง ที่เดินทางร่วมกับเจ้าของไปตามสถานที่ต่าง ๆ อย่างไม่รู้จุดมุ่งหมายการพักพิงที่แน่นอน เพียงเพื่อให้เจ้าของ คนเลี้ยง หรือความอยู่ สามารถใช้เป็นพาหนะ เพื่อนร่วมทาง และเพื่อขายสินค้า

กังสดาล กนกหงษ์ (2544 : 8) ได้กล่าวว่า ช้างเร่ร่อน หมายถึง ช้างที่ทำงานไม่เป็นหลักแหล่ง ต้องมีการเคลื่อนย้ายเพื่อการประกอบอาชีพ ในที่นี้ หมายถึงช้างที่เดินทางเข้ามาเร่ร่อนขายอาหารให้ช้าง และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากช้างในเขตตัวเมือง และรวมถึงช้างตามคณะละครเร่ร่อน ซึ่งต้องเปลี่ยนโยกย้ายที่พักตามพื้นที่ที่ประกอบอาชีพด้วย

ศุภกิจ จิตรเพิ่มพูนผล (2548 : 6) ได้กล่าวว่า ช้างเร่ร่อน หมายถึง ช้างเข้ามาหารายได้ในเขตกรุงเทพฯ ฯ และปริมณฑล

สรุปได้ว่าช้างเร่ร่อน หมายถึง ช้างที่ทำงานไม่เป็น หลักแหล่ง ต้องมีการเคลื่อนย้ายเพื่อการประกอบอาชีพอย่างไร้จุดหมายการพักพิงที่แน่นอน เพียงเพื่อให้เจ้าของ คนเลี้ยง หรือควาญสามารถใช้เป็นพาหนะ เพื่อนร่วมทาง โดยผู้เลี้ยงช้างเข้ามาหารายได้ในเขตกรุงเทพฯ ฯ และปริมณฑลโดยการขายอาหารช้าง และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากช้าง

2. สภาพของการนำช้างมาเร่ร่อน

กังสาด กนกหงษ์ (2544 : 28-29). กล่าวว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 รัฐบาลไทยประกาศปิดป่าสัมปทานทั่วประเทศส่งผลทำให้ช้างซ้กลากไม้ทั่วประเทศจำนวนมากต้องตกงานทันที เจ้าของช้างเหล่านี้จึงต้องหันไปมองหาอาชีพใหม่ ๆ ให้ช้างของตนเองเพื่อจะมีรายได้หรือมีที่ดูแลอยู่ใหม่ จึงส่งผลให้ช้างไม่มีงานทำ ควาญช้างไม่มีรายได้ ทำให้เกิดอาชีพกับช้าง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่มีงานทำรายได้แน่นอน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ยังคงรับจ้างลากไม้กับองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ที่ถูกกฎหมาย ลากไม้ยางพาราในภาคใต้
2. เข้าสู่อุตสาหกรรมท่องเที่ยว บริการนักท่องเที่ยวช้างชมธรรมชาติ ชมเมือง ทิวทัศน์ และต้อนรับนักท่องเที่ยวเมื่อมาเที่ยวยังสถานประกอบการ เช่น ปางช้างต่าง ๆ ทั่วประเทศ โรงแรม รีสอร์ท

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่ไม่มีงานทำเป็นหลักแหล่ง รายได้ไม่แน่นอน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มอาชีพ ช้างเร่ร่อนในเมืองใหญ่

ส่วนใหญ่ช้างไทยในกลุ่มนี้จะมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานนั่นเอง คือ จังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ช้างกลุ่มนี้มีอยู่ 160-200 เชือก ผู้ควบคุมหรือควาญช้างส่วนใหญ่เป็นชาวกูย คือชาวบ้านหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกะโป อำเภอนาหว้า จังหวัดสุรินทร์ คนเหล่านี้และมักเรียกตัวว่า “กวยคัลอาเจียง” แปลว่า “คนเลี้ยงช้าง” เป็นพวกที่มีความรู้และความสามารถในการจับช้างป่าอย่างน่าอัศจรรย์ ด้วยวิธี “โพนช้าง” ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวกูยสืบสานตำนานและถ่ายทอดประสบการณ์และความชำนาญเรื่องช้างกันมาในเฉพาะหมู่ชาวกูยด้วยกันเท่านั้น โดยมากช้างเลี้ยงในหมู่บ้านจะถูกนำมาเดินเร่ร่อนในเมืองใหญ่ ๆ เข้ามาเดินเร่ร่อนในเมือง ช่วงระยะเวลา 10 ปี ที่ผ่านมานี้ สภาพป่าธรรมชาติที่พวกเขาเคยใช้เลี้ยงช้าง ในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ปัจจุบันกลายเป็นสวนป่ายุคาลิปตส์ไปหมดแล้ว ประกอบกับช้างไม่มีงานในพื้นที่ท้องถิ่นให้ทำด้วย จึงทำให้ควาญช้างหลายครอบครัวตัดสินใจนำช้างออกมาเสี่ยงชีวิตเดินทางมาตายเอาดาบหน้า ด้วย

วิธีการนำช่างเข้ามาเดินเร่ร่อนในตัวเมืองอย่างที่เราเห็นกันนั่นเอง ส่วนใหญ่ช่างเลี้ยงและควาญช่างในกลุ่มอาชีพนี้จะมีวิธีการหารายได้จากการขายอาหารจำพวกผลไม้ เช่น ก้อย และอ้อย นำมาแบ่งใส่ถุงหรือผูกเป็นมัด ๆ ออกมาขายให้คนกรุงหรือคนเมืองทั่วไปได้สนใจและสงสารช่างเพื่อจะได้นำเงินมาซื้ออาหารเหล่านั้นป้อนให้ช่างกิน บางรายมีการนำช่างแกะสลักหรือกำไลงาช้าง แหวนงาช้าง ออกมาเดินเร่ร่อนแล้วร้องขายให้ผู้คนสนใจแห่ซื้อเพื่อนำไปบูชาความเชื่อของแต่ละบุคคล บางรายเปิดให้คนเดินลอดท้องช่างเพื่อความเป็นสิริมงคล โดยมากช่าง 1 เชือกจะมีคนดูแลหรือร่วมก๊วน ในกลุ่มประมาณ 4 – 5 คน ช่างที่ทำอาชีพนี้ส่วนใหญ่จะหารายได้เข้ากระเป๋าควาญช่างเฉลี่ย 30,000 – 50,000 บาทต่อเดือน บางรายสามารถทำเงินได้สูงถึง 150,000 บาทต่อเดือนในย่านพัฒนพงศ์ หรือพื้นที่ที่มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ

ในระยะ 4 – 5 ปีที่ผ่านมาช่างกลุ่มนี้ได้เดินกระจัดกระจายหารายได้ตามเมืองใหญ่ ๆ นอกเหนือจากกรุงเทพฯ ก็มี เช่นจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปาง จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดภูเก็ต ฯลฯ เนื่องจากอาชีพนี้เป็นรายได้ที่ดีพอสมควร ปัจจุบันกลุ่มอาชีพนี้ได้ผันกลายเป็นธุรกิจใหญ่อย่างหนึ่งเป็นอันดับมาเรื่อยๆ ที่หนักไปกว่านั้น เดียวนี้ธุรกิจด้านนี้ได้ผันเป็นธุรกิจใหญ่ โดยมากจะมีนายทุนนำเงินจำนวนหนึ่งมาปล่อยเงินกู้ ให้กับควาญช่างเพื่อนำเงินเหล่านี้ไปซื้อช่างมาทำอาชีพนี้กันต่อไปมากขึ้นเอง บางรายนำรายได้ที่ได้นำไปผ่อนชำระหนี้เงินหมด นอกจากนี้ช่างใน จังหวัดสุรินทร์ จะถูกนำออกมาไปขายยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย บางรายถึงกับการนำออกมาขายยังตลาดต่างประเทศด้วย ปัจจุบันชาวกูยมีการซื้อหาช่างเลี้ยงจากนอกพื้นที่เข้ามาเลี้ยงในพื้นที่ จังหวัดสุรินทร์เพิ่มขึ้นและทุก ๆ ปี กลุ่มช่างเร่ร่อนเหล่านี้เดินทางกลับบ้าน เพื่อมาร่วมงานช่าง จังหวัดสุรินทร์ในเดือนพฤศจิกายนของทุกปี หลังเสร็จงานก็จะออกเดินเร่ร่อนขอเศษเงินจากคนเมืองกันต่อไป

2. กลุ่มอาชีพช่างแสดงละครเร่

ปัจจุบันช่างกลุ่มละครเร่มีอยู่ 14 คณะ แต่ละคณะจะมีช่างอยู่ในกลุ่มประมาณ 4 - 5 เชือก รวม ๆ ทั้งหมดแล้วจะมีช่างในกลุ่มอาชีพนี้ ประมาณ 60 – 70 เชือก ซึ่งช่างส่วนใหญ่มักจะเป็นเด็กและช่างวัยรุ่นที่มีอายุระหว่าง 2-20 ปี โดยมากช่างเหล่านี้จะถูกฝึกฝนมาแสดงโชว์โดยเฉพาะ เช่น ช่างตีลังกา อย่างที่ “ช่างพังฮันนี่ เคยแสดงโชว์ให้กับคณะละครเร่ “ดอกคินโชว์” สมัยที่ พังฮันนี่ ยังมีชีวิต หรือจะเป็นการแสดงช่างไต่ลึงน้ำมัน ตลอดจนการแสดงอื่น ๆ ที่สามารถสร้างรอยยิ้มและเสียงหัวเราะให้กับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ได้รู้สึกประทับใจและเห็นในความน่ารักของช่างเล็ก ๆ เหล่านี้

ช่างในกลุ่มอาชีพนี้ส่วนใหญ่มาจาก ตำบลบ้านค่าย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ในแต่ละคณะจะมีผู้ดูแลร่วมคณะ 8-10 คน โดยประมาณ ส่วนพาหนะที่ใช้เคลื่อนย้ายช่างและอุปกรณ์การ

แสดงออกเดินสายโชว์ในพื้นที่ต่าง ๆ โดยมากจะใช้รถบรรทุกขับเคลื่อนไปตามสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งการแสดงโชว์ของช่างกลุ่มนี้ มักจะมีขึ้นในช่วงหัวค่ำโดยนำริ้วผ้าใบล้อมจึงรอบเป็นพื้นที่ และมีการเก็บบัตรเข้าชม ซึ่งจะทำการรายได้ให้เจ้าของคณะเฉลี่ย 7,000 - 12,000 บาทต่อวัน รายได้ส่วนมากได้มาจากการขายบัตรเข้าชมการแสดง หรือการขายน้ำดื่ม น้ำอัดลม และของขบเคี้ยวบางรายมีค่าเช่าเก้าอี้ในการนั่งชมให้บริการเสริมอีกต่างหาก หรือมีการขายอาหารข้างให้คนชมการแสดงไว้ป้อน เช่น กล้วย อ้อย ตลอดจนยังมีการขายของที่ระลึกต่าง เป็นต้น ดังนั้นช่างกลุ่มนี้มีรายได้ค่อนข้างสูงแต่ก็มีรายจ่ายเป็นเงาตามตัวมาด้วยเหมือนกัน คือ ค่าอุปกรณ์ในการแสดง จำพวกเครื่องเสียงริ้วผ้าใบ ค่าเช่าสถานที่ ค่ารถบรรทุกในการขนช่างกลุ่มนี้ไปตระเวนโชว์และค่าตอบแทนสำหรับทีมงานในคณะ

2.1 สาเหตุการนำช่างมาเร่ร่อน

ทองใบ ศรีสมบัติ (2538 : 31) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมของชาวบ้านตากกลางเริ่มจากการหยุดเดินทางไปคล้องช้างป่า ทำให้ชาวบ้านขาดรายได้ จึงทำให้มีการเพิ่มที่ทำกินของตนเอง พื้นที่ป่าสำหรับเลี้ยงช้างลดลง การเลี้ยงช้างจึงเริ่มเป็นภาระแก่ผู้เลี้ยงช้างจึงเริ่มมีการขายช้างและหาวิธีการเลี้ยงช้างแบบใหม่ มีการนำช่างมาร่วมแสดง ช่างเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในการหารายได้ และเริ่มนำช่างออกเดินทางไปยังพื้นที่ต่าง ๆ และเกิดผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคมต่อกลุ่มคนเลี้ยงช้าง เช่น ชาวบ้านที่เลี้ยงช้างมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้นไม่พอกับรายได้ที่ตนหามาได้จากกิจกรรมการเลี้ยงช้างโดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆและค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงช้างด้วย

นัทธน์ คงเจริญ (2538 : 61-65) กล่าวว่า สภาพการนำช่างมาเร่ร่อนเกิดจากสาเหตุ

1. ปัญหาที่เกี่ยวกับแหล่งอาหารและสภาพที่อยู่อาศัยตลอดจนถึงวิธีการเลี้ยงดูช้างเลี้ยงซึ่งจะได้กล่าวเป็นลำดับต่อไปนี้ ด้านแหล่งอาหารของช้างเลี้ยง สมัยก่อนช้างสามารถหาอาหารกินเองได้ตามธรรมชาติ เนื่องจากสภาพบ้านเรือนของราษฎรตั้งอยู่ห่างกันและมีต้นไม้ชนิดต่าง ๆ ซึ่งเป็นอาหารของช้างขึ้นตามที่ว่างเหล่านั้น จึงไม่เกิดปัญหาการขาดแคลนอาหารแหล่งอาหารที่จะนำมาเลี้ยงช้าง แต่ปัจจุบันปัญหาดังกล่าวได้เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากความจำเป็นในการใช้ประโยชน์จากที่ดินมีเพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่ป่าไม้เสื่อมโทรมลงจากการทำเกษตรกรรม ประกอบกับรัฐมีนโยบายที่มุ่งเน้นให้เอกชนเข้ามาช่วยในการปลูกป่า ตามนโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ.2528 มีการจัดตั้งสำนักส่งเสริมการปลูกป่าภาคเอกชนขึ้นในสังกัดอย่างไรก็ดีการปลูกยูคาลิปตัสมากจะก่อให้เกิดผลที่ตามมา คือทำให้พืชชนิดอื่นไม่สามารถเจริญเติบโตได้ เพราะเหตุว่ายูคาลิปตัสจะดูดน้ำและแร่ธาตุจากดินมากจนไม่เหลือให้แก่พืชชนิดอื่นถือเป็นการทำลายระบบนิเวศน์และยังทำให้สัตว์เลี้ยงต่าง ๆ ขาดแคลนแหล่งอาหารอีกด้วย เช่น ในจังหวัดสุรินทร์ที่มีการเลี้ยงช้างประมาณ 200 เชือก ได้อาศัยแหล่งอาหารจากป่าอันเป็นที่สาธารณะที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ร่วมกัน ในบริเวณตั้งแต่ ริมแม่น้ำมูลไป

จนถึงบ้านทำคูมบริเวณที่เรียกว่า สบมุลชี ซึ่งมีพื้นที่ถึง 2,600 ไร่ แต่ปัจจุบัน บริเวณดังกล่าวมีพื้นที่เหลือไม่ถึง 1,000 ไร่ และยังคงถูกรอครอบเพื่อปลูกไม้โตเร็ว เช่น ยูคาลิปตัส นอกจากนี้ยังมีการฉีดพ่นยาฆ่าแมลงในพื้นที่ดังกล่าว

เมื่อช้างไปหากินในบริเวณนั้น แล้วส่วนมากจะล้มป่วยจนกระทั่งเสียชีวิต และเมื่อนำช้างที่ตายมาตรวจสอบ จึงพบว่า ช้างเหล่านี้ได้เปื่อยจนขาด ซึ่งสันนิษฐานได้ว่า อาจเกิดจากการกินอาหารที่มีสารพิษเข้าไป การขาดแคลนแหล่งอาหารเช่นนี้ มีผลให้ควาญช้างนำช้างของตนออกเดินทางไปตามที่ต่าง ๆ เพื่อหาอาหารโดยเฉพาะในเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งตามชานเมืองยังมีหญ้าขึ้นพอเป็นอาหารแก่ช้างได้ ในขณะที่ภาครัฐให้ความสนใจต่อปัญหานี้น้อยเกินไป และปล่อยให้คนเลี้ยงช้างเผชิญกับปัญหาแต่เพียงลำพังในส่วนของสภาพที่อยู่อาศัยและการดูแลช้างเลี้ยง

2. ปัญหาในเรื่องสภาพของสถานที่และวิธีการเลี้ยงช้าง เนื่องจากช้างเป็นสัตว์ป่าโดยธรรมชาติและมีรูปร่างใหญ่ ดังนั้นการเลี้ยงดูช้าง จึงควรมีสภาพใกล้เคียงกับธรรมชาติ เช่นมีอาณาเขตกว้างเพื่อให้ช้างได้เดินออกกำลังกายและมีต้นไม้ให้ความร่มรื่นเป็นต้น แต่ปรากฏว่าในขณะนี้มีการเลี้ยงช้างในสถานที่ ซึ่งมีสภาพตรงข้ามกับที่กล่าวมา อาทิเลี้ยงช้างในพื้นที่จำกัดหรือลุ่มโซ่ช้างให้อยู่กับที่ตลอดเวลา ทำให้ช้างไม่ได้เดินหรือออกกำลังกายจะส่งผลให้ช้างเกิดอาการเครียด ซึ่งสามารถสังเกตได้จากอาการส่ายหัวไปมาอยู่ตลอดเวลาอันเป็นอาการทางจิตอย่างหนึ่งที่ทำให้ลดความเครียด และการให้ช้างยืนอยู่กลางแดดร้อนจัด หรือบนพื้นซีเมนต์ที่ร้อนเป็นเวลานาน ก่อให้เกิดผลเสียต่อช้างเนื่องจากช้างเป็นสัตว์ไม่ทนแดดและชอบอยู่ในที่ร่ม อาจทำให้ช้างเกิดอารมณ์หงุดหงิดจนทำอันตรายแก่บุคคลรอบข้างได้

นอกจากสถานที่ในการเลี้ยงช้างแล้วการดูแลเอาใจใส่และความเข้าใจถึงธรรมชาติของช้าง เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาขึ้นได้ เนื่องจากช้างเลี้ยงจำเป็นต้องมีควาญหรือผู้ดูแลที่มีความคุ้นเคยกับช้างเชือกนั้นโดยเฉพาะ ในกรณีที่ควาญหรือผู้ดูแลไม่ใช่เจ้าของช้างแต่เป็นผู้ที่รับจ้างมาจะไม่เอาใจใส่ช้างนั้นเท่าที่ควร หรือไม่เข้าใจถึงธรรมชาติของช้าง เช่น เมื่อถึงช่วงเวลาที่ช้างจะตกมัน แต่ควาญช้างหรือผู้ดูแลไม่ทราบหรือไม่ระวังที่จะควบคุมช้างไว้ให้ดี อาจทำให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน เพราะช้างอาละวาด

กังสดาล กนกหงษ์ (2544 : 3) กล่าวว่า การที่มีการนำเข้ามาเร่ร่อนเกิดจากสาเหตุของแหล่งทำเลเลี้ยงช้างที่เคยมีในอดีต ได้มีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการเพิ่มพื้นที่ในการเกษตรปลูกสวนป่าไม้โตเร็ว ส่งผลให้แหล่งอาหารตามธรรมชาติลดลง คนเลี้ยงช้างเองก็ประสบปัญหาเรื่องรายได้ที่ไม่แน่นอน เนื่องจากระบบการผลิตที่ทำรายได้ให้กับชุมชนต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นสำคัญ

กลุ่มคนเลี้ยงช้างร่วมกันนำช้างออกมาเดินเร่ร่อนขายอาหารช้าง ขายของที่ระลึกที่ทำจากงาช้าง กระดุกช้าง หรือการให้คนลอคท้องช้างเพื่อสะเดาะเคราะห์

ศุภกิจ จิตรเพิ่มพูนผล (2548 : 33-35) กล่าวว่า การนำช้างมาเร่ร่อนประกอบด้วย สาเหตุ ดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ภาวะหนี้สิน ความยากจนหรือความจำเป็นทางเศรษฐกิจ ความฟุ้งเฟ้อบริโภคนิยม วัตถุนิยม เนื่องจากเงินและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เข้ามามีส่วนสำคัญในชีวิต และเป็นตัวบ่งชี้ถึงฐานะ สภาวะสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปจากเดิม

2. ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูช้าง

สำหรับค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงช้างนั้นสูงมาก ช้างแต่ละตัวกินอาหารประมาณ วันละ 200-300 กิโลกรัม เมื่อก่อนคนเลี้ยงช้างสามารถปล่อยให้ช้างหาอาหารกินเองได้ตามธรรมชาติ แต่ปัจจุบันการปลูกป่ายุคาลิปดัดสทำให้อาหารตามธรรมชาติของช้างมีไม่เพียงพอที่จะทำให้ช้างสามารถดำรงชีวิตโดยการหาอาหารเองได้ตามธรรมชาติ การใช้สารเคมีหรือยาฆ่าแมลงในการทำการเกษตร ส่งผลให้ช้างไม่สามารถกินอาหารได้อย่างปลอดภัย และความต้องการอาหารของช้างในแต่ละวัน ทำให้คนเลี้ยงช้างไม่สามารถหาอาหารสำหรับช้างได้อย่างเพียงพอ

3. การนำช้างออกเร่ร่อนทำให้มีรายได้เพิ่ม

คนเลี้ยงช้างบางคนนอกจากนำช้างออกเร่ร่อนหารายได้แล้ว ยังนำช้างไปรับจ้างร่วมขบวนแห่นาค ร่วมพิธีต่าง ๆ ทำให้พอมีรายได้เพิ่ม บางคนก็ได้รับการติดต่อให้นำช้างไปแสดงตามสถานที่แสดงโชว์ต่าง ๆ สวนสัตว์ ทั้งในและต่างประเทศ

สรุปสาเหตุการนำช้างมาเร่ร่อนเกิดจาก การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมของชาวบ้าน เริ่มจากการหยุดเดินทางไปคล้องช้างป่า ทำให้ชาวบ้านขาดรายได้ จึงทำให้มีการเพิ่มที่ทำกินของตนเอง ทำให้พื้นที่ป่าสำหรับเลี้ยงช้างลดลง สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ภาวะหนี้สิน ความยากจนหรือความจำเป็นทางเศรษฐกิจ แหล่งอาหารเดิมของช้างถูกใช้ประโยชน์จนมีอาหารไม่เพียงพอับความต้องการของช้าง เช่น การปลูกยุคาลิปดัดส ในฤดูแล้งแทบไม่มีอาหารกินเพราะสภาพพื้นที่ไม่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมือนอดีต การตกงานของช้าง ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของรายได้ ของคนเลี้ยงช้าง จึงทำให้เกิดการย้ายถิ่นที่อยู่ของช้างเพื่อนำช้างเข้ามาหารายได้ในเมือง และได้มีการนำช้างมาเดินหารายได้ในกรุงเทพฯ มีกิจกรรมหลายอย่างที่นำรายได้มาสู่ควาญและช้างเช่น กลุ่มคนเลี้ยงช้างร่วมกันนำช้างออกมาเดินเร่ร่อนขายอาหารช้าง ขายของที่ระลึกที่ทำจากงาช้าง กระดุกช้าง หรือการให้คนลอคท้องช้างเพื่อสะเดาะเคราะห์

2.2 กระบวนการในการนำช้างออกมาเร่ร่อน

ศุภกิจ จิตรเพิ่มพูนผล (2548 : 42) กล่าวว่า กระบวนการในการนำช้างออกมาเร่ร่อน คือ

1. การเตรียมตัวก่อนนำช้างออกมาเร่ร่อน

การเตรียมตัวก่อนนำช่างออกมาเร่ร่อนจะต้องมีการเตรียมตัวในเรื่องเงินทุน ซึ่งบางครั้งต้องกู้ยืมจากนายทุน ต้องเสียดอกเบี้ยแพง แต่บางคนก็มีเงินเก็บสำหรับเป็นเงินทุนที่จะพาช่างออกมาเร่ร่อน ยังมีการเตรียมตัวในเรื่องสุขภาพของคนและช่าง รวมทั้งการเตรียมการในเรื่องอาหารการกิน เช่น เตรียมข้าวเหนียวหรืออาหารแห้ง เพื่อเป็นเสบียงในการเดินทางและการแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่าย เมื่อเวลาออกมาเร่ร่อนและเตรียมรถที่ใช้ในการขนส่งช่าง และการเตรียมการในเรื่องที่อยู่อาศัยและสถานที่ที่จะนำช่างออกมาเร่ร่อน

2. ค่าใช้จ่ายในการเดินทางและการเลือกทำเลที่พักอาศัย

สำหรับค่าใช้จ่ายในการเดินทางและการเลือกทำเลที่พัก คนเลี้ยงช่างจะต้องเสียค่าพาหนะในการขนส่งช่าง โดยเช่ารถบรรทุกที่สามารถติดต่อดีง่ายในหมู่บ้านราคาค่าจ้างก็แล้วแต่จะตกลงกัน การเลือกทำเลที่พักอาศัย ของคนเลี้ยงช่างเร่ร่อนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลนั้น ก็ต้องใช้วิธีนั่งรถหาทำเลที่เป็นพื้นที่กว้าง ๆ ที่มีร่มไม้พุ่มหญ้าและแหล่งน้ำ เพื่อให้ช่างได้อาบและดื่มกิน คนเลี้ยงช่างบางรายต้องเลือกสถานที่ที่ตำรวจหรือเทศกิจไม่รบกวนอีกด้วย คนเลี้ยงช่างส่วนใหญ่แล้วจะเลือกกลับมาพำนักยังสถานที่เดิมที่ได้เคยอยู่มาแล้ว หรือสถานที่ที่กลุ่มเคยมาก่อน

3. ระยะเวลาและช่วงในการนำช่างออกมาเร่ร่อน

สำหรับระยะเวลาในการนำช่างออกมาเร่ร่อนนั้น คนเลี้ยงช่างบางคนบอกว่าบางครั้งก็หนึ่งอาทิตย์ หรือสองอาทิตย์ บางครั้งก็หนึ่งเดือนหรือสองเดือน หรือไม่กี่แค่สามวันก็โดนไล่กลับไปก็มี ซึ่งเช่นนี้ถือว่าออกมาแล้วขาดทุนกลับไป แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ประมาณสองเดือน เพราะมีเวลาให้ช่างพักผ่อนหลังการเดินทางไกล และสามารถหารายได้พอที่จะคุ้มกับค่าใช้จ่าย ในการเดินทางออกมาเร่ร่อน ส่วนช่วงเวลาในการเดินทางออกมาเร่ร่อนจะเป็นช่วงฤดูทำนาเพราะที่นาใช้ปลูกข้าวถ้าไม่ออกมาเร่ร่อนในช่วงนี้ ช่างอาจเหยียบข้าวหรือกินข้าวในนาเสียหาย พื้นที่นาบางพื้นที่ก็มีการฉีดยาฆ่าแมลง ทำให้ช่างกินเข้าไปแล้วเจ็บป่วย ปัจจุบันคนเลี้ยงช่างบางคนนำช่างออกมาเร่ร่อนตลอดทั้งปี เพราะรายได้ส่วนใหญ่ได้จากการนำช่างออกมาเร่ร่อนมากกว่าได้จากการปลูกข้าวทำนา

4. การครอบครองช่างที่นำออกมาเร่ร่อน

การครอบครองช่างของคนเลี้ยงช่างนั้น พบว่าคนเลี้ยงช่างส่วนใหญ่จะครอบครองช่างเพียงหนึ่งเชือกเท่านั้น โดยช่างที่ครอบครองส่วนใหญ่เป็นมรดกตกทอดกันมา คือช่างที่พ่อแม่เลี้ยงไว้ตกลูกก็จะมอบให้ลูกหลานดูแลต่อไป คนเลี้ยงช่างส่วนใหญ่จะไม่เลี้ยงช่างไว้คนละหลายเชือก เพราะการเลี้ยงช่างแต่ละตัวมีค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูสูงมาก ประกอบกับอาหารที่เลี้ยงมีปริมาณมากในแต่ละวัน ทำให้ต้องใช้จ่ายสูง

2.3 ปัญหาของการนำช่างมาเร่ร่อน

เอมพงษ์ บุญญาบุหงศ์ (2542 : 30) กล่าวว่า เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2538 ทางกรุงเทพมหานครประกาศว่า ห้ามนำช้างเข้ามาเดินหากินในเขตกรุงเทพมหานครอย่างเด็ดขาด โดยให้เหตุผลว่า ก่อให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด และอาจก่อให้เกิดปัญหาอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน นอกจากนี้ยังเป็นการทรมานช้างเพราะต้องเดินบนถนนคอนกรีตที่ร้อนระอุ พร้อมทั้งประกาศไปยังผู้อำนวยการทุกเขตให้ตรวจตราตลอดเวลาหากพบให้จับกุมทันที โดยอาศัยกฎหมาย พ.ร.บ.รักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ.2535 มีโทษปรับไม่เกิน 500 บาท

ศุภกิจ จิตรเพิ่มพูนผล (2548 : 47) กล่าวว่า ปัญหาที่คนเลี้ยงช้างเร่ร่อนในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลประสบ ส่วนใหญ่ คือ ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่เทศกิจไล่ไม่ให้เข้ามา บางทีก็จะมีการเข้าไปยึดเต็นท์ที่พักและขนของไปเพื่อเสียค่าปรับที่โรงพัก บางครั้งคนเลี้ยงช้างก็ถูกเจ้าของที่ขับไล่ไม่ให้มาพำนักหรือกางเต็นท์พักแรมในอาณาเขตบริเวณของตน หรือบางครั้งคนเลี้ยงช้างเดินออกมาขายของก็ถูกคนเมืองบางคนขับไล่บ้าง คำว่าบ้างว่าทำไมเอาช้างมาทรมาน นอกจากนี้ ในเขตเมืองมีรถมาก บางครั้งเกิดอุบัติเหตุรถเฉี่ยวชนช้าง

มูจลินทร์ ประสพทรัพย์ (2548 : 38) กล่าวว่า ปัญหาจากการนำช้างเข้ามาอาศัยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ดังนี้

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคม

1. ช้างเป็นสัตว์ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของประเทศ การนำช้างเข้ามาเร่ร่อนส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศไทย
2. ช้างเป็นสัตว์ที่ถ่ายมูลจำนวนมากต่อวัน เป็นการสร้างมลภาวะให้กับที่ต่าง ๆ และสร้างภาระให้กับเจ้าหน้าที่ทำความสะอาด
3. อากาศค่อมสามารถเกิดขึ้นได้ทุกปี อาจเกิดความไม่ปลอดภัยต่อประชาชน เมื่อช้างอาละวาด ทำลายข้าวของและทำร้ายคน
4. ปัญหาจราจรเป็นปัญหาที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร การที่ช้างมาเดินตามท้องถนนทำให้เกิดขบวนการจราจร เนื่องจากช้างเป็นสัตว์ที่มีขนาดใหญ่ ทำให้ปัญหาการจราจรเพิ่มขึ้น
5. พฤติกรรมของมนุษย์ บางครั้งแสดงออกโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์อาจเกิดผลเสีย เช่น การเข้าไปทางด้านหลังของช้าง การยื่นอาหารแบบหลอกล่อ อาจนำมาซึ่งการเสียชีวิตของมนุษย์ได้

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวช้าง

1. อุบัติเหตุ ช้างถูกรถชน เนื่องจากผู้ขับขี่ยานพาหนะไม่เห็นช้างที่สัญจรบนท้องถนนในช่วงเวลากลางคืน หรือ ช้างตกท่อ เนื่องจากฝาท่อรับน้ำหนักของช้างไม่ไหว ตกคู คลอง

2. มลพิษในเมือง มลพิษจากฝุ่นหนักในอากาศ อาจเกิดความผิดปกติกับระบบทางเดินหายใจของช้าง แสงจ้า และฝุ่นที่บอบอาจระคายเคืองตาซึ่งอาจเกิดแผลที่กระจกตา เกิดอาการติดเชื้อจนทำให้ช้างตาบอดได้

3. มลพิษทางเสียงอาจทำให้ช้างตกใจวิ่งเตลิดไป ทำให้เกิดความเข้าใจผิดคิดว่าช้างตกมัน และทำให้บางครั้งฆ่าช้างตายด้วยความเข้าใจผิด

4. คุณภาพอาหาร อาหารที่ทำให้ช้างอาจเน่า หรือมีสารพิษปนเปื้อน เช่น ยาฆ่าแมลง ทำให้เกิดความผิดปกติต่อระบบทางเดินอาหาร

5. ปัญหาสุขภาพช้าง ที่พบบ่อย จะเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับโรคตา และบาดแผลอักเสบ การได้รับบาดเจ็บ เนื่องจากโดนตะขอดี กิ่งไม้เกี่ยว โคนรถเกี่ยวชน มีบางเชือกที่แสดงอาการอ่อนเพลียไม่มีแรง ลูกขึ้นยืนยาก แล้วคนเลี้ยงช้างให้การดูแลบาดแผลน้อยเนื่องจากอาจขาดอุปกรณ์ในการทำแผลและขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการดูแลรักษาบาดแผลและที่พบบ่อยอีกปัญหาหนึ่งก็คือ ปัญหาโรกระบบทางเดินอาหาร เช่น ท้องเสีย ท้องอืด และการปนเปื้อนของสารเคมีในอาหารสำหรับช้าง ทำให้ช้างได้รับสารเคมีแสดงอาการแพ้ ซึ่งมีช้างบางเชือกสงสัยว่าเสียชีวิตเนื่องจากได้รับสารเคมีที่ปนเปื้อนในอาหารในปริมาณมาก ซึ่งการวินิจฉัยและการพิสูจน์ช้างทำได้ค่อนข้างลำบาก เนื่องจากคนเลี้ยงช้างไม่ให้ความสนใจหรือไม่มีความรู้ความเข้าใจในเกี่ยวกับเรื่องการจัดการอาหารที่ถูกต้อง

สรุปปัญหาของช้างเร่ร่อน ส่วนใหญ่ คือ ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่เทศกิจไล่ไม่ให้เข้ามา บางทีก็จะมีการเข้าไปยึดพื้นที่พักและขนของไปเพื่อเสียค่าปรับที่โรงพัก บางครั้งคนเลี้ยงช้างก็ถูกเจ้าของที่ขับไล่ไม่ให้มาพำนักหรือกางเต็นท์พักแรมในอาณาเขตบริเวณของตนหรือบางครั้งคนเลี้ยงช้างเดินออกมาขายของก็ถูกคนเมืองบางคนขับไล่บ้าง คำว่าบ้าง การนำช้างเข้ามาเร่ร่อนส่งผลทางลบต่อภาพลักษณ์ของประเทศไทย การสร้างมลภาวะให้กับที่ต่าง ๆ และสร้างภาระให้กับเจ้าหน้าที่ทำความสะอาด เกิดความไม่ปลอดภัยต่อประชาชน เมื่อช้างอาละวาด ทำลายข้าวของและทำร้ายคน การที่ช้างมาเดินตามท้องถนนทำให้เกิดขบวนการจราจร บางครั้งประชาชนรู้เท่าไม่ถึงการณ์อาจเกิดผลเสีย เช่น การเข้าไปทางด้านหลังของช้าง การยื่นอาหารแบบหลอกล่ออาจนำมาซึ่งการเสียชีวิตของมนุษย์ได้ ส่วนปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวช้าง ส่วนใหญ่ คือ อุบัติเหตุ ช้างถูกรถชน ช้างตกท่อ เนื่องจากฝาท่อรับน้ำหนักของช้างไม่ไหว ตกคูคลอง มลพิษในเมือง มลพิษจากฝุ่นหนักในอากาศ อาจเกิดความผิดปกติกับระบบทางเดินหายใจของช้าง แสงจ้า และฝุ่นที่บอบอาจระคายเคืองตา ซึ่งอาจเกิดแผลที่กระจกตา เกิดอาการติดเชื้อจนทำให้ช้างตาบอดได้ มลพิษทางเสียงอาจทำให้ช้างตกใจวิ่งเตลิดคุณภาพอาหาร อาหารที่ทำให้ช้างอาจเน่า หรือมีสารพิษปนเปื้อน เช่น ยาฆ่าแมลง ทำให้เกิดความผิดปกติต่อระบบทางเดินอาหารปัญหาสุขภาพช้าง ที่พบบ่อย จะเป็นปัญหาที่

เกี่ยวกับโรคตา และบาดแผลอักเสบได้รับสารเคมีที่ปนเปื้อนในอาหารในปริมาณมาก ซึ่งการวินิจฉัยและการพิสูจน์ในข้างทำได้ค่อนข้างลำบาก เนื่องจากคนเลี้ยงช้างไม่ให้ความสนใจหรือไม่มีความรู้ความเข้าใจในเกี่ยวกับเรื่องการจัดอาหารที่ถูกต้อง

3. กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับช้าง

พระราชบัญญัติ สัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ “สัตว์พาหนะ” หมายความว่า ช้าง ม้า โค กระบือ ล่อ ลา ซึ่งได้ทำหรือต้องทำตัวรูปพรรณตามพระราชบัญญัตินี้ “ตำหนิรูปพรรณ” หมายความว่า ลักษณะสัณฐานโดยเฉพาะของสัตว์พาหนะแต่ละตัวซึ่งเป็นอยู่เอง หรือซึ่งทำให้มีขึ้นใช้เป็นเครื่องหมาย “ตัวรูปพรรณ” หมายความว่า เอกสารแสดงตำหนิรูปพรรณสัตว์พาหนะ

“นายทะเบียน” หมายความว่า นายอำเภอหรือผู้ทำการแทน หรือผู้ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย แต่งตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้

“เจ้าพนักงาน” หมายความว่า พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและนายทะเบียน

หมวด 1 การจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณ

มาตรา 8 เมื่อสัตว์พาหนะดังต่อไปนี้ คือ

1. ช้างมีอายุย่างเข้าปีที่แปด

หมวด 2 การโอนกรรมสิทธิ์และการจำนอง

มาตรา 14 การโอนกรรมสิทธิ์สัตว์พาหนะให้ผู้โอนและผู้รับโอนทั้งสองฝ่ายหรือตัวแทนนำสัตว์พาหนะและตัวรูปพรรณไปยังนายทะเบียนเพื่อจดทะเบียน การโอนกรรมสิทธิ์เมื่อนายทะเบียนตรวจสอบเป็นการถูกต้องและได้ชำระค่าธรรมเนียมแล้วให้จดทะเบียนและสลักหลังตัวรูปพรรณ โอนกรรมสิทธิ์ให้ ถ้าเป็นสัตว์ต่างท้องที่ให้นายทะเบียนรับสัตว์นั้นขึ้นทะเบียนเสียก่อน ในกรณีที่เจ้าพนักงานยึดสัตว์พาหนะขายทอดตลาดเพื่อชำระหนี้ภาษีอากรก็ดี หรือนายทะเบียน ขายทอดตลาดสัตว์พาหนะตามความในมาตรา 25 ก็ดี หรือการเปลี่ยนเจ้าของสัตว์พาหนะในกรณีใด ๆ ซึ่งยังมีได้ ทำการโอนกรรมสิทธิ์แก่กันต่อนายทะเบียน เมื่อนายทะเบียนได้ประกาศให้เจ้าของผู้มีนามรายสุดท้ายในตัวรูปพรรณมาทำการโอนภายในกำหนด สามสิบวันแล้ว ไม่มาภายในเวลาที่กำหนดไว้ในประกาศก็ดี ให้นายทะเบียนมีอำนาจโอนกรรมสิทธิ์สัตว์พาหนะได้ แม้ผู้รับโอนหรือตัวแทน มาแต่ฝ่ายเดียว

มาตรา 15 ผู้ใดได้รับสัตว์พาหนะเป็นมรดกให้ผู้นั้นหรือตัวแทนนำพยานพร้อมด้วยตัวรูปพรรณไปแจ้งต่อนายทะเบียนท้องที่ที่มีทะเบียนสัตว์ นั้น เมื่อนายทะเบียนสอบสวนแล้วให้ประกาศมรดกมีกำหนดสามสิบวัน ถ้าไม่มีผู้คัดค้านภายในเวลาที่กำหนดไว้ในประกาศ ให้นายทะเบียนเรียกค่าธรรมเนียมแล้วแก่ทะเบียนและตัวรูปพรรณสัตว์นั้นให้แก่ผู้รับมรดกถ้ามีผู้คัดค้านภายในกำหนดให้นายทะเบียนสั่งให้ผู้ที่เห็นว่าไม่มีสิทธิคิดจะไปฟ้องศาลภายในกำหนดไม่เกินหกสิบวัน ถ้าไม่ฟ้องภายในกำหนด ให้นายทะเบียนเรียกค่าธรรมเนียมแล้วแก่ทะเบียนและตัวรูปพรรณให้แก่ผู้ควรรับมรดก

มาตรา 17 การย้ายสัตว์พาหนะไปต่างอำเภอ นอกจากกรณีการเช่า เช่าซื้อ ยืม ผาก จำนำ รับจ้างเลี้ยง หรือพาไปชั่วคราว เจ้าของหรือตัวแทนต้องนำตัวรูปพรรณไปแจ้งความต่อนายทะเบียนท้องที่ใหม่ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่สัตว์นั้นไปถึงที่ ๆ ย้ายไปให้นายทะเบียนท้องที่ใหม่เรียกค่าธรรมเนียม แล้วแจ้งการรับสัตว์ขึ้นทะเบียนไปยังนายทะเบียนท้องที่เดิมทราบ

มาตรา 18 ถ้าสัตว์พาหนะตายให้เจ้าของหรือตัวแทนแจ้งความและส่งมอบตัวรูปพรรณสัตว์ที่ตายนั้นต่อนายทะเบียนท้องที่หรือกำนัน เพื่อจัดส่งต่อนายทะเบียนท้องที่ภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่ทราบว่ายานนั้นตายในกรณีที่มีผู้อื่นเป็นผู้ครอบครองสัตว์นั้นชั่วคราว ก็ให้ผู้นั้นแจ้งความต่อนายทะเบียนท้องที่ หรือกำนันภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ทราบว่ายานนั้นตาย เว้นแต่เจ้าของหรือตัวแทนจะได้ปฏิบัติตามความในวรรคก่อนแล้ว

มาตรา 19 ผู้ใดจะนำสัตว์พาหนะออกไปนอกราชอาณาจักรให้นำสัตว์นั้นพร้อมด้วยตัวรูปพรรณไปให้นายทะเบียนตรวจแก่ทะเบียนและสลักหลังตัวรูปพรรณว่า จะจำหน่ายออกนอกราชอาณาจักรเมื่อผู้ใดนำสัตว์พาหนะดังกล่าวมาในวรรคก่อนกลับเข้ามาในราชอาณาจักร ให้นำบทบัญญัติ มาตรา 17 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

พระราชบัญญัติ การขนส่งทางบก พ.ศ. 2522

พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535

มาตรา 13 เจ้าของรถซึ่งใช้บรรทุกสัตว์ กรวด หิน ดิน เลน ทราช สิ่งปฏิกูล มูลฝอยหรือสิ่งอื่นใด ต้องจัดให้รถนั้นอยู่ในสภาพที่ป้องกันมิให้มูลสัตว์ หรือสิ่งดังกล่าวตกลง รั่วไหล ปลิว ฟุ้งกระจายลงบนถนนในระหว่างที่ไ้รถนั้น รวมทั้งต้องป้องกันมิให้น้ำมันจากรถ รั่วไหลลงบนถนนถ้ามีกรณีดังกล่าวตามวรรคหนึ่งเกิดขึ้น ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ เจ้าพนักงานจราจร หรือตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ควบคุมการจราจรมีอำนาจสั่งให้ผู้ขับขี่นำรถไปที่สถานีตำรวจ ที่ทำการขนส่ง หรือสำนักงานขององค์การปกครองท้องถิ่น และยึดรถนั้นไว้จนกว่าเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถจะชำระค่าปรับ

มาตรา 14 ห้ามมิให้ผู้ใด

1. ปล่อยสัตว์ นำสัตว์ หรือจูงสัตว์ไปตามถนน หรือเข้าไปในบริเวณที่เจ้าพนักงานท้องถิ่นได้ประกาศไว้

2. ปล่อยให้สัตว์ถ่ายมูลบนถนนและมีได้ขจัดมูลดังกล่าวให้หมดไป

ความวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับแก่ผู้ได้รับหนังสืออนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่นให้นำขบวนสัตว์หรือฝูงสัตว์หรือจูงสัตว์ไปตามถนน และได้เสียค่าธรรมเนียมรักษาความสะอาดตามข้อกำหนดของท้องถิ่น

มาตรา 22 ห้ามมิให้ผู้ใดจูงไล่ หรือต้อนสัตว์ลงไปทางน้ำซึ่งเจ้าพนักงานท้องถิ่นหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ปิดประกาศห้ามไว้ ณ บริเวณดังกล่าว

มาตรา 28 ห้ามมิให้ผู้ใดปล่อยหรือจูงสัตว์เข้าไปในบริเวณที่ราชการส่วนท้องถิ่น ราชการส่วนอื่น หรือรัฐวิสาหกิจได้ปลูกหรืออนุญาตให้ผู้อื่นปลูกหญ้าหรือต้นไม้ไว้ และได้ปิดประกาศหรือปักป้ายห้ามไว้

มาตรา 53 ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา 6 มาตรา 21 หรือมาตรา 28 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท

มาตรา 54 ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา 8 วรรคหนึ่ง มาตรา 15 มาตรา 20 มาตรา 22 มาตรา 26 มาตรา 27 มาตรา 29 มาตรา 31 มาตรา 32 มาตรา 35 มาตรา 39 มาตรา 40 หรือมาตรา 41 ต้องระวางโทษปรับไปไม่เกินสองพันบาท

พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2494

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

สัตว์ หมายความว่า ช้าง ม้า โค กระบือ ลา ล่อ แพะ แกะ สุกร สุนัข แมว กระต่าย ลิง ชะนี และให้หมายความรวมถึงน้ำเชื้อสำหรับผสมพันธุ์สัตว์เหล่านี้ด้วย

หมวดที่ 2 เขตปลอดโรคระบาด

มาตรา 11 เมื่อรัฐมนตรีเห็นสมควรเพื่อป้องกันมิให้เกิดโรคระบาดสำหรับสัตว์ชนิดใดในท้องที่ใด ก็ให้มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดท้องที่นั้นทั้งหมด หรือแต่บางส่วนเป็นเขตปลอดโรคระบาด ประกาศนี้ให้ระบุชนิดของสัตว์และโรคระบาดไว้ด้วย

มาตรา 12 เมื่อได้ประกาศเขตปลอดโรคระบาดตามมาตรา 11 แล้วห้ามมิให้ผู้ใดเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์เข้าในหรือผ่านเขตนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีหรือ สัตวแพทย์ซึ่งอธิบดีมอบหมาย

มาตรา 13 ภายในเขตปลอดโรคระบาด ให้เจ้าของสัตว์มีหน้าที่ปฏิบัติตามมาตรา 8 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่และसारวัตรมีอำนาจตามมาตรา 9 และให้สัตวแพทย์มีอำนาจตามมาตรา 10 และมาตรา 18

มาตรา 14 ภายในเขตปลอดโรคระบาด ถ้าปรากฏว่ามีโรคระบาดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีโรคระบาด ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือสัตวแพทย์จะประกาศเขตโรคระบาด เขตสงสัยว่ามีโรคระบาดหรือเขตโรคระบาดชั่วคราวแล้วแต่กรณี ตามหมวด 3 ก็ได้

หมวด 3 เขตโรคระบาด

มาตรา 15 ในเขตท้องที่จังหวัดใด มีหรือสงสัยว่าโรคระบาดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดนั้น มีอำนาจประกาศกำหนดเขตท้องที่จังหวัดนั้นทั้งหมดหรือแต่บางส่วนเป็นเขตโรคระบาดแล้วแต่กรณีประกาศนี้ให้ระบุนชนิดของสัตว์และโรคระบาดไว้ด้วย และให้ปิดไว้ ณ ศาลากลางจังหวัดที่ว่าการอำเภอ บ้านกำนัน บ้านผู้ใหญ่บ้าน และที่ชุมชนภายในเขตนั้น

มาตรา 16 ในกรณีที่สัตวแพทย์เห็นว่า โรคระบาดที่ตรวจพบในท้องที่ของตน หรือท้องที่อื่นที่ติดต่อกับท้องที่ของตนจะระบาคออกไป ให้สัตวแพทย์มีอำนาจประกาศเป็นหนังสือ กำหนดเขตโรคระบาดชั่วคราว มีรัศมีไม่เกินห้ากิโลเมตรจากที่ตรวจพบโรคระบาดนั้น ประกาศนั้นให้ระบุนชนิดของสัตว์และโรคระบาดไว้ด้วยและให้ปิดไว้ ณ บ้านกำนัน บ้านผู้ใหญ่บ้าน และที่ชุมนุมภายในเขตนั้น และให้ใช้บังคับได้สามสิบวันนับแต่วันประกาศ

มาตรา 17 เมื่อได้มีประกาศกำหนดเขตโรคระบาด หรือเขตสงสัยว่ามีโรคระบาดตาม มาตรา 15 หรือประกาศกำหนดเขตโรคระบาดชั่วคราวตามมาตรา 16 แล้ว ห้ามมิให้ผู้ใดเคลื่อนย้าย สัตว์หรือซากสัตว์ภายในเขตนั้น หรือเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ เข้าในหรือนอกเขตนั้น เว้นแต่ ได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากสัตวแพทย์

มาตรา 18 ภายในเขตโรคระบาด หรือเขตสงสัยว่ามีโรคระบาดตามมาตราที่ 15 หรือเขตโรคระบาดชั่วคราวตามมาตรา 16 ให้สัตวแพทย์ มีอำนาจมาตรา 10 และให้มีอำนาจ ดังต่อไปนี้ด้วย คือ

1. ออกประกาศหรือสั่งเป็นหนังสือให้บรรดาเจ้าของแจ้งจำนวนสัตว์บางชนิด และถ้าเห็นสมควรจะให้นำสัตว์นั้นมาได้รับการตรวจ หรือป้องกันโรคระบาดก็ได้
2. สั่งให้เจ้าของสัตว์ที่ได้ผ่านการตรวจ หรือป้องกันโรคระบาดแล้วนำสัตว์นั้น มาประทับเครื่องหมายที่ตัวสัตว์ หรือ
3. สั่งกักยานพาหนะที่บรรทุกสัตว์หรือซากสัตว์เพื่อตรวจโรคระบาดแล้วถ้าเห็นสมควรจะสั่งกักสัตว์หรือซากสัตว์นั้นเพื่อคุมไว้สังเกตตามความจำเป็นก็ได้

มาตรา 19 ภายในเขตโรคระบาด หรือเขตสงสัยว่ามีโรคระบาดตามมาตรา 15 หรือ เขตโรคระบาดชั่วคราวตามมาตรา 16 ถ้ามีสัตว์ป่วยหรือตาย ให้เจ้าของแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ สารวัตร หรือสัตวแพทย์ภายในสิบสองชั่วโมงนับตั้งแต่เวลาสัตว์ป่วยหรือตาย และให้นำความใน มาตราที่ 8 วรรคสอง มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 20 ในเขตท้องที่จังหวัดใด ซึ่งประกาศให้เป็นเขตโรคระบาดหรือเขตสงสัยว่ามีโรคระบาด ถ้าปรากฏว่ามีโรคระบาดนั้นได้สงบลงหรือปรากฏว่าไม่มีโรคระบาดโดยเด็ดขาดแล้วแต่กรณี ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดถอนประกาศเช่นนั้นเสีย

มาตรา 31 ห้ามมิให้บุคคลใดนำเข้า นำออก หรือนำผ่านราชอาณาจักร ซึ่งสัตว์หรือซากสัตว์เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีหรือผู้ที่อธิบดีมอบหมาย จะกำหนดเงื่อนไขตามที่เห็นสมควรไว้ในใบอนุญาตก็ได้ การนำเข้า นำออก หรือนำผ่านราชอาณาจักร ซึ่งสัตว์หรือซากสัตว์ตามมาตรา นี้ ให้นำเข้านำออก หรือนำผ่าน ท่าเข้าหรือท่าออกแล้วแต่กรณีเว้นแต่อธิบดีหรือท่าออกแล้วแต่กรณีเว้นแต่อธิบดีหรือผู้ที่อธิบดีมอบหมายจะสั่งเป็นอย่างอื่น

หมวด 4 การควบคุมการค้าสัตว์และซากสัตว์

มาตรา 21 ห้ามมิให้บุคคล ใดทำการค้า ช้าง ม้า โค กระบือ แพะ แกะ สุกร หรือสัตว์ชนิดอื่น ๆ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง หรือทำการค้าซากสัตว์ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากนายทะเบียน

สรุปกลุ่มผู้เลี้ยงช้างต้องมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยง และการนำช้างออกมาเร่ร่อนเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการผิดกฎหมาย

1. พระราชบัญญัติ สัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482

สัตว์พาหนะ หมายความว่า ช้าง ม้า โค กระบือ ล่อ ลา ซึ่งได้ทำหรือต้องทำตัวรูปพรรณตามพระราชบัญญัตินี้ “คำหารูปพรรณ” หมายความว่า ลักษณะสัณฐานโดยเฉพาะของสัตว์พาหนะแต่ละตัว ซึ่งทำให้มีจันใช้เป็นเครื่องหมาย “ตัวรูปพรรณ” หมายความว่า เอกสารแสดงคำหารูปพรรณสัตว์พาหนะ การโอนกรรมสิทธิ์และการจำนองให้ผู้โอนและผู้รับโอนทั้งสองฝ่าย หรือตัวแทนนำสัตว์พาหนะและตัวรูปพรรณไปยังนายทะเบียนเพื่อจดทะเบียน ให้นายทะเบียนมีอำนาจโอนกรรมสิทธิ์สัตว์พาหนะได้ แม้ผู้รับโอนหรือตัวแทนมาแต่ฝ่ายเดียว การย้ายสัตว์พาหนะไปต่างอำเภอ นอกจากกรณีการเช่า เช่าซื้อ ยืม ผาก จำนำ รับจ้างเลี้ยง หรือพาไปชั่วคราว เจ้าของหรือตัวแทนต้องนำตัวรูปพรรณไปแจ้งความต่อนายทะเบียนท้องที่ หรือนำสัตว์พาหนะออกไปนอกราชอาณาจักรให้นำสัตว์นั้นพร้อมด้วยตัวรูปพรรณไปให้นายทะเบียนตรวจแก้ทะเบียนและสลักหลังตัวรูปพรรณว่าจำจำหน่ายออกนอกราชอาณาจักร

2. พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2494

เจ้าของรถซึ่งใช้บรรทุกสัตว์ สิ่งปฏิกูล มูลฝอยหรือสิ่งอื่นใด ต้องจัดให้รถนั้นอยู่ในสภาพที่ป้องกันมิให้มูลสัตว์ หรือสิ่งดังกล่าวตกหล่น รั่วไหล ปลิว ฟุ้งกระจายลงบนถนนในระหว่างที่ใช้รถ ห้ามปล่อยสัตว์ นำสัตว์ หรือจูงสัตว์ไปตามถนน หรือเข้าไปในบริเวณที่เจ้าพนักงานท้องถิ่นได้ประกาศไว้ ถ้าปล่อยให้สัตว์ถ่ายมูลบนถนนและมีได้ขจัดมูลดังกล่าวให้หมดไป

3. พระราชบัญญัติ การขนส่งทางบก พ.ศ. 2522

สัตว์ หมายความว่า ช้าง ม้า โค กระบือ แพะ แกะ สุกร หรือสัตว์ชนิดอื่น ๆ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง เมื่อได้ประกาศเขตปลอดโรคระบาด ห้ามเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์เข้าไปหรือผ่านเขตนั้น สัตวแพทย์เห็นว่าโรคระบาดที่ตรวจพบในท้องที่ของตน หรือท้องที่อื่นที่ติดต่อกับท้องที่ของตนจะระบอบออกไป ให้สัตวแพทย์มีอำนาจประกาศเป็นหนังสือกำหนดเขตโรคระบาดชั่วคราว หรือเขตสงสัยว่ามีโรคระบาด หรือประกาศกำหนดเขตโรคระบาดชั่วคราวตาม ห้ามมิให้ผู้ใดเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ภายในเขตนั้น หรือเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ เขาในหรือนอกเขตนั้น เว้นแต่ได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากสัตวแพทย์

4. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการนำเข้ามาเร่ร่อน

4.1 ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน

การแลกเปลี่ยนหรือการปริวรรต มีความหมาย หรือการกระทำรูปแบบต่าง ๆ จำนวนมาก เช่น การแลกเปลี่ยนสินค้า (Barter system) การขึ้นหม้อขึ้นแมว การลงแขก การเอาแรงการแลกเปลี่ยนคนหรือสิ่งของการซื้อขาย การค้าต่างตอบแทนการเช่า การจำนำ หรือแม้แต่การขายฝาก การต่อรองราคา การกำหนดราคา การขึ้นราคา การลดราคา การเลหลัง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2540 : 149)

ประเภทของการแลกเปลี่ยน

ในสมัยก่อน มนุษย์อาจแลกเปลี่ยนสิ่งของกันเป็นหลัก เมื่อสังคมใหญ่ขึ้น การแลกเปลี่ยนก็ยังซับซ้อนการแลกเปลี่ยนจึงมีได้หลายแบบ อาทิ

1. แบ่งออกเป็นสองประเภทตามลักษณะความสัมพันธ์

1.1 การแลกเปลี่ยน โดย (Direct exchange) ประเภทนี้อาจเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่าง 2 คน หรือ 3 คนหรือระหว่างกลุ่ม

1.2 การแลกเปลี่ยนโดยอ้อม (Indirect or structural exchange) นั่นคือ ผู้มีการแลกเปลี่ยนไม่ได้เผชิญหน้า เช่น การแลกเปลี่ยนระหว่างองค์การหรือสังคมกับสมาชิก ตัวอย่างข้าราชการกับกระทรวงต้นสังกัด สมาชิกสังคมกับตัวสังคม (องค์การที่จัดการให้เกิดการแลกเปลี่ยน)

องค์ประกอบของการแลกเปลี่ยน

การแลกเปลี่ยนทางสังคมจะเกิดขึ้นได้จะต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการ

1. การกระทำระหว่างทำกันทางสังคม (Social interaction) นี่คือการมีอย่างน้อย 2 คนขึ้นไปกระทำต่อกัน การกระทำตรงนี้คือการแลกเปลี่ยนสิ่งของ เช่น เพื่อนต่อเพื่อน ศัตรูต่อศัตรู พ่อค้ากับลูกค้า ครูกับลูกศิษย์ คนรักกับคนรัก พระกับพุทธศาสนิกชน

2. การแลกเปลี่ยน (Exchange) การแลกเปลี่ยนก็ต้องมีของสำหรับแลกเปลี่ยน เช่น ของ ต่อของ ของกับเงิน ใจกับใจ คน(เพื่อน)กับคน(เพื่อน) ความรักกับความรัก ความรักกับความเห็นใจ ความรัก (กามารมณ์) กับเงิน

3. ผลิตภัณฑ์ (Product) ผลิตภัณฑ์อาจเป็นหลายแบบ เช่น ได้ของ ได้เงิน ได้ความเห็นใจ ได้คนรัก ได้เพื่อน ได้ศัตรู ได้กำไร ได้ขาดทุน ได้สินค้า

แม้ว่าโดยสาระ การแลกเปลี่ยนอาจสำเร็จลงได้ด้วยปัจจัยสามประการนี้ แต่ในชีวิตจริง ความสัมพันธ์ แลกเปลี่ยน (Exchange relationship) อาจมีขนาดใหญ่มีปัจจัยเพิ่มอีกได้ โดยเฉพาะในสังคมใหม่ อาทิ มีจำนวนคนมากองค์กรขนาดใหญ่ แลกเปลี่ยนสินค้าได้ ผลิตภัณฑ์ความสัมพันธ์หลายอย่าง เป็นต้น

สรุป การนำข้างมาเร่ร่อน ของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ เกิดจากปรากฏการณ์ทางทฤษฎีการแลกเปลี่ยน โดยผู้เลี้ยงช้างได้นำข้างมาเร่ร่อนเพื่อให้ประชาชนที่รักช้าง ได้ซื้ออาหารให้ช้าง หารายได้จากการแลกเปลี่ยนความสามารถในการเลี้ยงช้างมาทำรายได้ ตอบแทนซึ่งกันและกัน หรือ การเอาแรงแลกเปลี่ยนคนหรือสิ่งของการซื้อขาย การค้าต่างตอบแทนการเช่า การจำหน่าย หรือแม้แต่การขายฝาก การต่อรองราคา การกำหนดราคา เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ คือได้ของ ได้เงิน ได้ความเห็นใจ ได้คนรัก ได้เพื่อน ได้ศัตรู ได้กำไร ได้ขาดทุน ได้สินค้า

4.2 ทฤษฎีวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ (Culture and personality)

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ วัฒนธรรม และพฤติกรรมที่คนสร้างขึ้นมาจากความคิดของตน ถ้าคนส่วนใหญ่คิดในส่วนเดียวกัน หรือยอมรับพฤติกรรมแบบเดียวกันไป ประพฤติปฏิบัติ พฤติกรรมนั้นก็กลายเป็นวัฒนธรรมของสังคมไป ใครสังกัดสังคมใดก็ประพฤติปฏิบัติตามแบบอย่างที่ตั้งคนนั้นกำหนดไว้และจะเป็นแบบเดียวกันหมด สังคมนั้นก็จะมีวัฒนธรรมเป็นแบบแผนเดียวกัน ใครเกิดมาในสังคมนั้นก็จะได้รับการปลูกฝังสั่งสอนในวัฒนธรรมนั้น ๆ เหมือนกับว่าได้ชุบตัวในอ่างวัฒนธรรมนั่นเอง (นิยพรรณ วรณศิริ. 2540 : 120)

องค์ประกอบของวัฒนธรรมแบ่งออกได้เป็นสองด้าน ด้านหนึ่งเป็นนามธรรมที่ผลักดันพฤติกรรมของบุคคล ได้แก่ บุคลิกภาพของบุคคล ซึ่งประกอบด้วย ค่านิยม ทศนคติ ความคิดเห็นความเชื่อ โลกทัศน์ อุดมการณ์ ภาพพจน์ แบบฉบับ (Stereotype) และลักษณะการ (Traits) องค์ประกอบดังกล่าวนี้เป็นตัวผลักดันพฤติกรรมให้บุคคลมีการกระทำหรือการแสดงออก อย่างไม่อย่างหนึ่งที่สถานการณ์ที่บุคคลเผชิญหน้าอยู่ เช่นเมื่อเกิดไฟไหม้บุคคลจะแสดงอย่างไร จะตัดสินใจทำอะไรก่อนหลัง และทำอย่างไร เป็นต้น อาการที่บุคคลแสดงออกมาเรียกว่าลักษณะนิสัยซึ่งคนทั่ว ๆ ไปเหมาเอาว่าเป็นบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพของบุคคลจะเป็นเช่นไรขึ้นอยู่กับ การได้รับการปลูกฝังอบรมมาแต่เยาว์วัยอย่างไร (Mead. 1972 : 65) ผู้ที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมาดีก็จะมีบุคลิกภาพดี ก็อาจจะอบรมตัวเองให้สอดคล้องกับสิ่งที่คนอื่น ๆ ในสังคมคาดหวังได้ แต่อาจมีบุคลิกภาพไม่ดีนักก็ได้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานในตัวของผู้คนด้วย เช่น เป็นคนมีสติปัญญาดีหรือไม่ดีระดับใด เป็นต้น

บุคคลที่ได้รับการปลูกฝังอบรมสั่งสอนมาดี หมายความว่า การที่มีผู้ใหญ่ที่เกิดก่อน รู้กฎเกณฑ์ของวัฒนธรรมของสังคมมาดีแล้วสั่งสอนอบรมให้ผู้คนแสดงออกในกรอบของกฎเกณฑ์ที่วัฒนธรรมกำหนดไว้ นั่นก็คือการได้ชุบตัวจาก “แอ่งวัฒนธรรม” ของสังคมที่บุคคลผู้นั้นเกิดมาและเติบโตขึ้นมา บุคลิกภาพของบุคคลจะเป็นอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ ดังนั้น วัฒนธรรมที่มีองค์ประกอบเป็นระเบียบประเพณีกฎเกณฑ์ ค่านิยม ความเชื่อ โลกทัศน์ อุดมการณ์ ฯลฯ ก็จะเป็นตัวสร้างบุคลิกภาพ

บุคคลที่ได้รับการปลูกฝังบุคลิกภาพในแอ่งวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ เมื่อเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ ก็จะแสดงออกถึงบุคลิกภาพตามวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ มองโดยภาพรวมจากคนส่วนมากก็จะสามารถเห็นบุคลิกภาพเป็นรูปแบบของสังคมนั้นได้ชัดเจน Benedict (1934 : 52) เรียกวัฒนธรรมสังคมว่า “วัฒนธรรมประจำชาติ” (National characteristics) หรือ “แบบฉบับของวัฒนธรรม” (Patterns of culture) และ “วัฒนธรรมรูปแบบ” (Model Personality) เมื่อบุคลิกเหล่านั้นไปแต่งงานมีลูกมีหลาน ก็จะกลายเป็นหน่วยถ่ายทอด อบรม ปลูกฝัง สั่งสอนบุคลิกภาพตามวัฒนธรรมของตนให้แก่สมาชิกผู้เยาว์ของสังคมอีก เป็นวัฏจักรของวัฒนธรรมและบุคลิกภาพมาไม่รู้จบ

สรุป การนำข้างมาเร่ร่อน ของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ เกิดจากวัฒนธรรมการเลี้ยงช้างของบรรพบุรุษสืบทอดต่อๆ กันมาจนวัฒนธรรมของสังคมไปใครสังกัดสังคมใดก็ประพฤติปฏิบัติตามแบบอย่าง ที่สังคมนั้นกำหนดไว้และจะเป็นแบบเดียวกันหมด สังคมนั้นก็จะมีวัฒนธรรมเป็นแบบแผนเดียวกัน

4.3 ทฤษฎีการย้ายถิ่น

ในเรื่องของการย้ายถิ่นนี้ มีแนวคิด ทฤษฎีที่ได้ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีเกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น ทั้งยังได้มีผู้ศึกษาวิจัยในเรื่องของสาเหตุ ลักษณะ และปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยได้อ้างอิงถึงวรรณกรรมที่มีความเกี่ยวข้อง และมีความสำคัญของการศึกษาเรื่องการย้ายถิ่นเท่านั้น ซึ่งสามารถที่จะสรุปแนวคิดและทฤษฎีที่มีความสำคัญ ๆ ได้ดังนี้

กฎการย้ายถิ่นของราเวนสไตน์ (Ravenstein's Law Migration)

ได้กำหนดหลักการ โดยทั่วไปของการย้ายถิ่น เพื่อใช้อธิบายแบบแผนการย้ายถิ่นตลอดจนคุณสมบัติบางประการของผู้ย้ายถิ่นไว้ 7 ประการดังนี้

กฎข้อที่ 1 การย้ายถิ่นกับระยะทาง ราเวนสไตน์ได้ให้แนวคิดที่จำนวนผู้ย้ายถิ่นจะแปรผันกับระยะทาง กล่าวคือ ถ้าระยะทางที่จะย้ายถิ่นไกลมากเท่าไร ผู้ย้ายถิ่นก็จะลดลงตามระยะทางที่ไกลออกไป ซึ่งก็หมายความว่า การย้ายถิ่นโดยส่วนใหญ่แล้วจะย้ายถิ่นในระยะทางใกล้ ๆ สำหรับผู้ที่ย้ายถิ่นในระยะทางไกล ๆ มักจะย้ายถิ่นไปยังสถานที่ดึงดูด เช่น ศูนย์กลางอุตสาหกรรม ศูนย์กลางทางการค้า เป็นต้น

กฎข้อที่ 2 การย้ายถิ่นตามขั้นตอนซึ่งมีลักษณะการย้ายถิ่นอยู่ 3 แบบ คือ

1. การย้ายถิ่นภายในศูนย์กลาง เช่น ศูนย์กลางทางการค้าและอุตสาหกรรม
2. การย้ายถิ่นเริ่มจากชนบทเข้าสู่ชานเมืองก่อน แล้วจึงย้ายเข้าอยู่ใจกลางเมืองและในขณะเดียวกันก็มีการย้ายถิ่นออกจากใจกลางเมืองสู่ชานเมือง
3. เป็นการย้ายถิ่นจากท้องที่ต้นทางไปยังท้องที่ปลายทางก่อนสักระยะหนึ่ง ก็จะมีการย้ายถิ่นกลับมายังถิ่นเดิม เมื่อมีลู่ทางก็จะย้ายกันไปอีก

กฎข้อที่ 3 รายการย้ายถิ่นแต่ละสายจะทำให้เกิดสายย้อนกลับ หรือที่เรียกว่ากระแสไปและกระแสกลับ

กฎข้อที่ 4 ผู้ที่อยู่ในเมืองจะมีการย้ายถิ่นน้อยกว่าพวกที่อยู่ในชนบท ทั้งนี้เป็นเพราะความแตกต่างในเรื่องของนิสัยการย้ายถิ่น

กฎข้อที่ 5 ความแตกต่างระหว่างเพศกับการย้ายถิ่น ในการย้ายถิ่นในระยะทางสั้น ๆ เพศหญิงจะมีการย้ายถิ่นมากกว่าเพศชาย ซึ่งเนื่องมาจากความสามารถในการทำงานตลอดจนความอดทน

กฎข้อที่ 6 การย้ายถิ่นจะแปรผันตามการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีที่เพิ่มมากขึ้น เมื่อการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีมีมากขึ้น จำนวนของผู้ย้ายถิ่นก็จะมากขึ้นด้วย

กฎข้อที่ 7 แรงจูงใจทางด้านเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดการย้ายถิ่นมากกว่าแรงจูงใจด้านอื่น ๆ แม้จะได้เปรียบเทียบกับความกดดันต่างๆ ก็ตาม

ในส่วนของกฎการย้ายถิ่น ของราเวนสไตน์ ได้เอาหลักการหลายส่วนมาใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษา กล่าวคือ นำเอาแนวคิดเรื่อง ตัวกำหนดการย้ายถิ่น คุณลักษณะของผู้ย้ายถิ่น รวมทั้งทิศทางของการย้ายถิ่นด้วย (อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์, 2528 : 462)

สรุป การนำช่างมาเร่ร่อน ของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ เกิดจาก การย้ายถิ่นสู่สังคมเมืองเกิดจากแรงจูงใจทางด้านเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดการย้ายถิ่นเพื่อหารายได้สู่สังคมเมืองที่มีประชากรจำนวนมากเพื่อหารายได้

4.4 ทฤษฎีความคาดหวังในรายได้

การย้ายถิ่นเป็นการไหลเวียนของทุนมนุษย์และจะทำให้เกิดความสามารถในการผลิตของทรัพยากรมนุษย์ และที่ย้ายถิ่นเป็นการลงทุนที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายทั้ง 2 ประเภท คือ ค่าใช้จ่ายที่เป็นตัวเงินและค่าใช้จ่ายที่ไม่มีได้เป็นตัวเงิน (เนาวรัตน์ พลายน้อย, 2542 : 57) ผู้ที่ พัฒนาแนวคิดต่อมาคือ แฮร์ริส และโทคาโร (Harris & Todaro) จากแนวคิดทั้งสองนี้เอง ได้มีผู้นำแนวคิดนี้มาใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์การย้ายถิ่นในโลกที่ 3 กันมาก (เนาวรัตน์ พลายน้อย, 2542 : 59) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ของนักเศรษฐศาสตร์ประชากร ปัจจัยที่ทำให้การย้ายถิ่นที่มีความสำคัญมากที่สุด ในทฤษฎีนี้ก็คือ การที่รายได้ในชนบทตกต่ำและความคาดหวังในรายได้ที่สูงขึ้น จากการทำงานในเมือง โดยที่โทคาโรได้แสดงว่า การตัดสินใจในการย้ายถิ่นจะถูกกำหนดโดยความแตกต่างระหว่างรายได้ระหว่างเมืองและชนบท และถูกกำหนดโดยโอกาสที่จะได้งานทำในเมือง เหตุเพราะรายได้ในชนบท ขึ้นอยู่กับอุปสงค์ อุปทาน ในขณะที่ในเมืองรายได้ไปขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของสถาบันต่าง ๆ ตลอดจนการแทรกแซงของรัฐ โทคาโรเห็นว่าตลาดแรงงานในเมือง ประกอบด้วย 2 กลุ่มอาชีพ คือ กลุ่มอาชีพที่ไม่เป็นทางการซึ่งเป็นภาคที่ค่อนข้างใหญ่และมีการว่างงานโดยเปิดเผย มีการจ้างงานด้วยตนเอง และการทำงานในสถานที่ประกอบการเล็กๆ และอาชีพทางด้านบริการ ส่วนอีกกลุ่มอาชีพหนึ่งอยู่ในภาคอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่มีขนาดเล็กกว่า กลุ่มอาชีพแรก ซึ่งค่าจ้างสำหรับกลุ่มอาชีพนี้ค่อนข้างจะแน่นอนเพราะถูกกำหนดโดยสหภาพของแต่ละองค์กรและ หน่วยงานต่าง ๆ

สรุป การนำช่างมาเร่ร่อน ของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ เกิดจาก ความคาดหวังในรายได้มากขึ้นกว่าอยู่ที่บ้านปัจจัยที่ทำให้การย้ายถิ่นที่มีความสำคัญมากที่สุด คือ การที่รายได้ในชนบทตกต่ำและความคาดหวังในรายได้ที่สูงขึ้น จากการทำงานในเมืองโดยการตัดสินใจในการย้ายถิ่นจะถูกกำหนดโดยความแตกต่างระหว่างรายได้ระหว่างเมืองและชนบท

4.5 ทฤษฎีการตัดสินใจย้ายถิ่นในเชิงจิตวิทยา “ค่านิยม-ความคาดหวัง”

เป็นการศึกษาการตัดสินใจย้ายถิ่นในเชิงจิตวิทยา โดยให้ความสำคัญกับค่านิยมของแต่ละบุคคลควบคู่ไปกับการคาดหวัง ในที่นี้ได้มีการจำแนกค่านิยมออกเป็น 7 กลุ่ม (เนาวรัตน์ พลายน้อย, 2542 : 65) คือ

1. โภคทรัพย์ เช่น รายได้สูง ความสามารถที่จะเลี้ยงตนเองได้ในวัยชรา สามารถที่จะใช้จ่ายในสิ่งฟุ่มเฟือยได้บ้างเป็นบางครั้ง
2. สถานภาพ เช่น การศึกษา การมีอำนาจ ความมีศักดิ์ศรี มีเกียรติในงานหรืออาชีพและการเป็นที่ยอมรับของสังคม
3. ความสุขสบาย เช่น การทำงานง่าย ๆ ดำรงชีพได้อย่างมีความสุขในชุมชน มีเวลาจะทำกิจกรรมตามความสนใจ มีที่อยู่อาศัยและสะดวกสบาย

4. มีสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดความเบื่อกับงาน ทำกิจกรรมใหม่ๆ ที่น่าตื่นเต้น ไร้อาเจี๊ยบ พบปะผู้คน หลากหลาย

5. ความมีอิสระภาพ เป็นตัวของตัวเอง เช่น มีอิสระในการพูด การทำ ตามความสนใจ มีอิสระในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ

6. ความผูกพันกับญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง ครอบครัว หรือสมาคมต่าง ๆ ที่คนสังกัดอยู่

7. การเข้าพาทักษะกรรม เพื่อให้เด็กได้รับสิ่งที่ดีงาน เพื่อที่จะได้มีส่วนร่วมทางศาสนา

ประเด็นทางด้านค่านิยมทั้ง 7 ประเด็นนี้เองที่คลั่งจองและพอร์เชคต์เห็นว่ามี ความสำคัญต่อกระบวนการในการตัดสินใจ ซึ่งประกอบไปด้วยปัจจัยหลักที่มีผลต่อการย้ายถิ่น ก็ คือ ลักษณะทางประชากรของบุคคลหรือครัวเรือน สังคม และบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม ลักษณะของบุคคล และโครงสร้างในเรื่องของโอกาสในแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกันซึ่งลักษณะทาง ประชากรของบุคคลหรือครัวเรือนประกอบไปด้วย วงจรชีวิต ลักษณะของครอบครัว สภาพ เศรษฐกิจและสังคม การมีงานทำหรือการว่างงาน การเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย อายุของชุมชน ประวัติศาสตร์การย้ายถิ่นของชุมชน และลักษณะทางสังคมและบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม ซึ่ง ประกอบไปด้วยบทบาททางเพศ การเมืองในชุมชน ภูมิประเทศ นโยบาย บรรทัดฐานของชุมชน จะส่งผลต่อค่านิยมของแต่ละบุคคล 7 ประการข้างต้น ซึ่งถือเป็นสาเหตุหลักของการย้ายถิ่น จาก ค่านิยม 7 ประการก็จะส่งผลต่อลักษณะของพฤติกรรมการย้ายถิ่นตามความสนใจของแต่ละบุคคล และถึงขั้นสุดท้ายการตัดสินใจว่าจะย้ายถิ่นหรือจะอยู่ในถิ่นเดิม ในส่วนของสาเหตุรองก็คือลักษณะ ของบุคคลที่ประกอบด้วย การอยากลอง คิดถึงประโยชน์ที่ตนจะได้รับ ตลอดจนการปรับตัวและ โครงสร้างทางโอกาสของ แต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน ซึ่งประกอบไปด้วยโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โอกาสทางการสมรส และความก้าวหน้าทางสถานภาพ ความสุข ตลอดจนการทำงาน จะส่งผลต่อ ค่านิยม 7 ประการข้างต้นและก็จะส่งผลต่อพฤติกรรมการย้ายถิ่นตามความสนใจตลอดจนการตัดสินใจที่ จะย้ายหรือจะอยู่ ในส่วนของโครงสร้างทางโอกาสที่แตกต่างกันของแต่ละพื้นที่ก็เป็นกระแสหลักอีก กระแสหนึ่งที่ส่งผลต่อความคาดหวังที่จะบรรลุตามค่านิยม คือ ความแน่นอนของรายจ่ายที่จะต้องใช้ ทั้งของตนเองและบุคคลอื่น ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวจะส่งผลต่อพฤติกรรมการย้ายถิ่นตามความ สนใจและการตัดสินใจว่าจะย้ายถิ่นหรือไม่ ในส่วนของโครงสร้างทางโอกาสที่แตกต่างกันของแต่ละ พื้นที่ที่จะเป็นกระแสรอง เมื่อส่งผลต่อข่าวสารข้อมูล จะส่งผลต่อความคาดหวังที่จะบรรลุตามค่านิยม และขั้นต่อไปก็จะเป็นไปตามระบบเดิม

สรุป การนำช่างมาเร่ร่อน ของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้าง บ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ เกิดจากความคาดหวังเมื่อย้ายถิ่นแล้วหรือการนำช่างมาเร่ร่อนจะสร้าง

รายได้ได้ดีกว่าอยู่ที่เดิม ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ ต้องการมีรายได้สูง มีความสามารถที่จะหาเลี้ยงตนเอง
อยากมีการศึกษา การมีอำนาจความมีศักดิ์ศรีมีเกียรติในงานหรืออาชีพและการยอมรับของสังคม
และต้องการความสุขสบาย เช่น การทำงานง่าย ๆ ดำรงชีพได้อย่างมีความสุข

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รินทรา เหล่าภักดี (2537 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องช้างกับวิถีชีวิตของชาวบ้านค่าย ตำบล
บ้านค่าย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ พบว่า

1. บ้านค่ายเป็นชุมชนที่ตั้งขึ้นประมาณสมัยรัชการที่ 5 ประชาชนนับถือศาสนาพุทธ
มีขนบธรรมเนียมประเพณีเหมือนชาวอีสานทั่วไป และดำรงชีวิตด้วยการทำการเกษตรเป็นหลัก

2. ชาวบ้านค่ายรู้จักและทำการเลี้ยงช้างมาพร้อมกับการตั้งหมู่บ้านทั้งนี้เพราะบ้านค่าย
มีทำเลที่เหมาะสมกับการเลี้ยงช้างคือแหล่งน้ำและอาหารที่สมบูรณ์

3. การเปลี่ยนแปลงกับการเลี้ยงช้างที่สำคัญที่สุดเกิดขึ้นในปี พ.ศ.2532 เมื่อรัฐบาลออก
กฎหมายยกเลิกสัมปทานป่าไม้ ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้ขายช้างไปเพราะไม่สามารถรับภาระเลี้ยงดูได้
แต่ชาวบ้านมีความผูกพันกับช้างได้หันมาฝึกช้างให้แสดงเพื่อความบันเทิงโดยเร่แสดงตามสถานที่ต่าง
ๆ เพื่อหารายได้มาทดแทนรายได้จากการซักลากไม้

4. ปัจจุบันชาวบ้านค่ายที่เลี้ยงช้างมีจำนวน 25 ครอบครัว มีช้างจำนวน 66 เชือก
ช้างชาวบ้านค่ายได้รวมกลุ่มกันเป็นคณะช้างโชว์จำนวน 11 คณะ แต่ละคณะมีช้าง 3 - 9 เชือก
แล้วเดินทางไปแสดงเร่เพื่อหารายได้ตามท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ

5. ความสัมพันธ์ระหว่างช้างกับวิถีชีวิตของชาวบ้านค่าย มี 4 ด้าน คือ

ด้านการจัดหาช้าง ชาวบ้านค่ายได้ช้างมาโดยการคล้องช้างป่า การซื้อและการแลกเปลี่ยน
เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการจัดหาช้าง ชาวบ้านปฏิบัติต่อช้างตามความเชื่อเรื่องผี โชคลาง และข้อห้าม
เกี่ยวกับช้าง พิธีเกี่ยวกับช้างที่สำคัญมีพิธีไหว้ผีปะกำหรือ ผีโอง พิธีปะสะ และพิธีเปิดป่า การประกอบ
พิธีกรรมเหล่านี้เพื่อให้ผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์พึงพอใจ แล้วชาวบ้านจะได้รับความสุข และโชคลาก
โดยไม่มีภัยอันตราย

ด้านการเลี้ยงช้างและดูแลช้าง ช้างเป็นตัวกำหนดรูปแบบของการดำรงชีวิตประจำวันของ
ชาวบ้าน ช้างบ้านที่เลี้ยงช้างมีฐานะดี และมีรายได้สูงจากการแสดงของช้างนั้น ชาวบ้านค่ายจึงเลี้ยง
ช้างและดูแลช้างเป็นอย่างดี โดยถือว่าเป็นภาระสำคัญของคนในครัวเรือน

ด้านการฝึกช่าง มีการฝึก 2 ลักษณะ คือการฝึกช่างป่าที่คล้องมาได้และการฝึกลูกช่าง ชาวบ้านจะมีพิธีปิดรังควานและเช่นผีปะกำก่อนการฝึกช่างเพื่อไล่ผีให้ออกจากช่าง

ด้านการใช้ประโยชน์จากช่าง ในปัจจุบันชาวบ้านค้าขายได้ใช้ประโยชน์จากช่าง 2 ทาง คือ การโชว์ของช่าง และการร่วมแห่ขบวนในงานประเพณีประจำปี ซึ่งเจ้าของช่างทุกคนต้องนำช่าง มาร่วมงานทุกเชือกเพื่อสักการะวิญญูณผู้ก่อตั้งเมืองชัยภูมิ

เจริญ ไวรวิจกุล (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนเลี้ยงช้างลุ่มแม่น้ำมูล ผลการวิจัยพบว่า ประชากรส่วนใหญ่ของชาวสุรินทร์ ทั้งที่มีถิ่นฐานอยู่ในจังหวัด และที่ไปประกอบอาชีพอยู่ต่างถิ่น

กรณีช่างเร่ร้อนพบว่า สาเหตุจากเงื่อนไขด้านอาหารช่าง และความยากจนของเจ้าของ การนำช่างออกเดินหากินนอกพื้นที่ ส่วนใหญ่จะพบเห็นในฤดูกาลที่อากาศแห้งแล้ง ขาดแคลนอาหารช่างและเจ้าของไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้ การนำช่างมาหากินในย่านชุมชนแออัดเป็นการทรมานช่างส่วนพฤติกรรมของควาญที่ปฏิบัติต่อช่าง เช่น การนำช่างออกหากินเวลากลางคืน ไม่ใช่สิ่งชื่อบอกว่าเป็นการทรมานช่าง ไม่ใช่เหตุผลที่ทำให้ช่างอดอาหาร ไม่ได้รับการพักผ่อนเพียงพอ การนำช่างออกหากินถึงเป็นเวลากลางคืน ก็คือ การออกหาอาหารให้ช่างกินควาญช่างย่อมรู้ดีว่า เมื่อใดเป็นเวลาพักผ่อนหลับนอนของช่าง

แนวทางแก้ปัญหาช่างเร่ร้อน ทำได้โดยการพัฒนาแหล่งอาหารช่าง พร้อม ๆ กับการสร้างงาน สร้างรายได้แก่ควาญ โดยใช้รูปแบบการพัฒนาแหล่งอาหารช่างเป็นกระบวนการเดียวกัน หรือเกื้อกูลกับการสร้างงาน สร้างรายได้แก่ควาญ การชี้ชวนให้คนไปเที่ยวหมู่บ้านช่างมากขึ้นไม่ใช่มาตรการหลักของการแก้ปัญหา เป็นเพียงส่วนหนึ่งในหลายๆ โครงการซึ่งจะต้องจัดการอย่างเป็นระบบ

กิตติยา สวัสดิผล (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ความเหมาะสมในการกำหนดมาตรการการป้องกันช่างเร่ร้อนในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุหลักในการเข้ามาเร่ร้อนในเขตกรุงเทพมหานครเนื่องจากความยากจน ในสภาพปัจจุบันแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของช้างลดน้อย ลงเนื่องจากการที่กลุ่มนายทุนกว้านซื้อที่ดินเพื่อดำเนินการทางธุรกิจ ทำให้ระบบนิเวศน์ของช้างเปลี่ยนแปลงไปประกอบกับภาวะความยากจนและหนี้สินของผู้เลี้ยงช้างที่ขาดแคลนรายได้ การว่างงานในช่วงหน้าแล้ง ซึ่งสิ่งเป็นเหตุจูงใจที่ทำให้ควาญช้างเข้ามาเร่ร้อนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งสิ่งเป็นการสร้างปัญหาให้แก่สังคม

ทางกรุงเทพมหานครได้มีมาตรการจับปรับช่างเร่ร้อนเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 แต่มาตรการดังกล่าวยังไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากไม่สอดคล้องกับปัญหา นอกจากนั้นการใช้มาตรการดังกล่าวยังขาดการประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเนื่องจากไม่มีหน่วยงานที่ชัดเจนดูแลซึ่งการขาดความเข้าใจในปัญหาทั้งประชาชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดการละเลยและเพิกเฉย

ในการปฏิบัติงานทั้งภาครัฐและเอกชน งบประมาณในการดูแลและจัดการไม่เพียงพอ และการทุจริตของเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ดูแลและป้องกัน รวมถึงอิทธิพลมืดจากกลุ่มนายทุนในการค้าช้าง ซึ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการจัดการแก้ปัญหาช้างเร่ร่อนในเขตกรุงเทพมหานครทั้งสิ้น

ศรีไพร พริ้งเพราะ (2547 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้าน สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชน : บูรณาการจัดการแสดงของช้างบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เช่นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมโดยเฉพาะระหว่างคนในชุมชนและระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน การย้ายถิ่นของคนและช้างเป็นจำนวนมากเพราะปัญหาเศรษฐกิจและอาหารของช้างรวมทั้งการเกิดปัญหาอาชญากรรมประเภทลักทรัพย์ส่วนทางด้านเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงรายได้ และการกระจายรายได้เข้าสู่ท้องถิ่นมากขึ้น เพิ่มโอกาสทางเลือกในการประกอบอาชีพ ราคาสินค้าเพิ่มขึ้นและสินค้าที่จำหน่ายหลากหลายขึ้น รวมทั้งมีการบริโภคสินค้าของชุมชนเพิ่มขึ้น ทางด้านวัฒนธรรมทำให้เกิดการนำวัฒนธรรมมาเป็นสินค้า ทำให้สูญเสีย รูปแบบที่แท้จริง มีการเลี้ยงช้างแบบทุนนิยมเพิ่มขึ้น มีค่านิยมเปลี่ยนไปจาก ภูมิลักษณ์ในการปฏิบัติตนและการเคารพผู้นำในการเลี้ยงช้าง

มุกดินทร์ ประสพทรัพย์ (2548 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ต้นทุนและรายรับในการนำช้างเข้ามาอาศัยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ส่วนที่ 1 จากการศึกษาพบว่า กรณีที่ 1 คนเลี้ยงช้างเป็นเจ้าของช้างเอง มีต้นทุนต่อเดือนอยู่ระหว่าง 27,334.28 บาท ถึง 44,431.43 บาท มีรายได้ต่อเดือนอยู่ระหว่าง 31,500 บาท ถึง 53,400 บาท และมีรายได้สุทธิอยู่ระหว่าง 485.71 บาท ถึง 24,865.75 บาท ต่อเดือน กรณีที่ 2 คนเลี้ยงช้างเช่าช้างมาอาศัย มีต้นทุนต่อเดือนอยู่ระหว่าง 36,677.14 บาท ถึง 45,602.86 บาท มีรายได้ต่อเดือนอยู่ระหว่าง 39,000 บาท ถึง 57,000 บาท และมีรายได้สุทธิอยู่ระหว่าง 822.86 บาท ถึง 11,375 บาท ต่อเดือน

ส่วนที่ 2 จากการศึกษาพบว่า กรณีที่ 1 คนเลี้ยงช้างเป็นเจ้าของช้างเอง มีต้นทุนเฉลี่ยต่อเดือนมีค่าเท่ากับ 36,371.67 บาท รายได้เฉลี่ยต่อเดือนมีค่าเท่ากับ 40,855.93 บาท และรายได้สุทธิเฉลี่ยต่อเดือนมีค่าเท่ากับ 4,484.26 บาท กรณีที่ 2 คนเลี้ยงช้างเช่าช้างมาอาศัย มีต้นทุนเฉลี่ยต่อเดือนมีค่าเท่ากับ 41,224.82 บาท รายได้รับเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนมีค่าเท่ากับ 44,287.50 บาท และรายได้รับสุทธิเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนมีค่าเท่ากับ 3,062.47 บาท

ศุภกิจ จิตรเพิ่มพูนผล (2548 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องคนเลี้ยงช้างเร่ร่อน พบว่า วิถีชีวิตของคนเลี้ยงช้างในช่วงก่อนออกมาเร่ร่อนเป็นวิถีชีวิตแบบชาวไทยชนบททั่ว ๆ ไป คือ มีอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ มีฐานะความเป็นอยู่ค่อนข้างยากจน การศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษา มีการนับถือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นับถือผี และมีการนับถือกันตามขั้นระดับ

อาวุโส ผลจากการศึกษาเศรษฐกิจสังคมในช่วงที่ผ่านมาทำให้สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ได้หลังไหลเข้าไปในหมู่บ้านอย่างรวดเร็วเป็นเหตุให้รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย คนวัยแรงงานต้องออกมาหาเงินเพื่อส่งเงินกลับบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กและคนชรา ส่วนการเลี้ยงช้างแต่เดิมนั้นมีการเลี้ยงโดยการพาช้างออกหากินตามชายป่าหรือทุ่งนาบริเวณหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบันอาหารของช้างมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของช้าง ประกอบกับคนเลี้ยงช้างและครอบครัวมีรายได้ต่ำ ทำให้ไม่สามารถหาอาหารให้ช้างด้วยวิธีการซื้อหามาได้ บางคนจึงไปกู้หนี้ยืมสินจากนายทุน ซึ่งทั้งนำที่นาไปจำนอง หรือนำช้างไปจำนอง แต่จะไม่ยอมขายช้างไปแม้จะประสบปัญหาการเลี้ยงดู จึงส่งผลให้ต้องนำช้างออกเร่ร่อนหารายได้ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งเป็นทางออกทางหนึ่งของกลุ่มคนเลี้ยงช้าง ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้คนเลี้ยงช้างเข้าสู่อาชีพคนเลี้ยงช้างเร่ร่อน ก็คือ สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ภาวะหนี้สิน ความยากจนหรือความจำเป็นทางเศรษฐกิจ รวมทั้งความพึงเพื่อบริโภคนิยมวัตถุนิยม เนื่องจากเงินและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เข้ามามีส่วนสำคัญในชีวิต และเป็นตัวบ่งชี้ถึงฐานะ สภาวะสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปจากเดิมการปลูกป่ายุคาลิปตัสทำให้อาหารเองได้ตามธรรมชาติ การใช้สารเคมีหรือยาฆ่าแมลงในการทำการเกษตร ส่งผลให้ช้างไม่สามารถกินอาหารได้อย่างปลอดภัยและความต้องการอาหารของช้างในแต่ละวัน ทำให้คนเลี้ยงช้างไม่สามารถหาอาหารสำหรับช้างได้อย่างเพียงพอ

สำหรับผลหลังจากถูกผลักดันไม่ให้พาช้างออกมาเร่ร่อน พบว่า คนเลี้ยงช้างบางส่วนยังคงแอบพาออกมาเร่ร่อน การผลักดันไม่ให้ช้างออกมาเร่ร่อนนั้นทำให้คนเลี้ยงช้างเร่ร่อนขาดรายได้ คนเลี้ยงช้างบางคนไม่สามารถเงินใช้หนี้ที่กู้ยืมมาสำหรับออกมาเร่ร่อนได้ คนเลี้ยงช้างที่มีทำเลที่พักอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครหรือในเขตที่อยู่ในส่วนห้ามเลี้ยงช้างเร่ร่อนอยู่ต้องย้ายที่อยู่หรือหาที่อยู่ใหม่ ซึ่งทำเลที่พักใหม่ไม่ได้สร้างรายได้ให้มากนัก เพราะไม่สามารถเลือกหาทำเลได้ ความคาดหวังของคนเลี้ยงช้างเร่ร่อนเหล่านี้คืออยากได้รัฐหรือองค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกลุ่มผู้เลี้ยงช้างต่อไป